

ЕКОТУРИЗМЪТ В БЪЛГАРИЯ

АНАЛИЗ, ВЪЗМОЖНОСТИ И ДОБРИ ПРАКТИКИ

Стара Загора, 2011 г.

Съдържание

I. Концепция за екотуризма	3
1. Същност и принципи на екотуризма	3
2. Елементи на екотуризма	5
II. Развитие на екотуризма в България	11
1. Политическа рамка	13
2. Туристическият бизнес	14
3. Финансиране на дейности в екотуризма	14
4. Маркетингане на екотуризма и реклама	15
III. SWOT анализ	16
1. Силни страни	16
2. Слаби страни	17
3. Възможности	20
4. Заплахи	21
IV. Приоритети	22
V. Примери на устойчиви проекти за екотуризъм в България	27

I. Концепция за екотуризма

1. Същност и принципи на екотуризма

Развитието на екологичния туризъм поставя в центъра на вниманието нуждата от закрила на недокоснатата и деликатна околна среда. От друга страна туриста, практикуващ екотуризъм, е по-взискателен, търсещ по-високо качество на услугите и необезпокояван контакт с природата.

Доколкото екотуризма е относително нов сектор в туристическата индустрия, той е предизвикал както значителен интерес, така също спорове и дискусии, много от които все още продължават да се водят по различни въпроси. Използването на понятието *екотуризъм* е широко приписвано на Ceballos-Lascurrain, който е създал думата в началото на 80-те години на 20 век, въпреки че според някои други автори понятието *екотуризъм* се свързва с Hetzer, който го е въвел през 1965 г. Макар че споменаването и обяснението на екотуризма може да бъде проследено повече от 20 години назад, полемиките върху точна, прецизна, и много добре формулирана дефиниция не са спирани през цялото това време.

Терминът *екотуризъм* е отворен за много погрешни тълкувания от съставителите на плановете, туроператори, мениджъри, турагенти, търговците на туристическия пазар и медиите и като резултат понятието е използвано, за да описва обхват от продукти, които не попадат в рамките на определенията, дадени от тези автори.

Тази широка употреба води до разисквания навсякъде в сферата на туристическата индустрия и в обществото и от своя страна отвежда до създаване на голям брой други термини, включително "минимално въздействащ", "основан на общностите", "мек", "зелен", "устойчив" и "отговорен" туризъм, а също и сродния, но разбран в широк смисъл "ендемичен" туризъм.

Най-значителното усилие за осигуряване на глобално съгласие върху понятието *екотуризъм* бе осъществено по време на Световната Екотуристическа Конференция в Квебек през 2002 - година, обявена от ООН.

Конференцията прие, че екотуризмът обхваща принципите на устойчивия туризъм, що се отнася до икономическите, социалните и свързаните с околната среда (т.е. екологични) влияния на туризма. Също така се приемат и следните специфични принципи, които разграничават екотуризма от по-широката концепция на устойчивия туризъм:

- Активно допринася за опазването на природното и културно наследство
- Включва местни общности в своето планиране, развитие, напредък и

експлоатация, както и допринася за тяхното благосъстояние

- Разяснява на посетителите природното и културно наследство на дадената дестинация
- Представя по-добре себе си, като е насочен към самостоятелните, свободно пътуващи и независими туристи пътешественици, а така също и към организирани екскурзии и турове за малки по размер групи.

Понастоящем има дефиниция, която е включила в себе си описанието за екотуризъм, формулирано по време на Световната Екотуристическа Конференция и е широко прието и използвано като еталон, когато става дума за екотуризъм. Това е определението, дадено от Международно Общество за Екотуризъм - The International Ecotourism Society (TIES): *Екотуризмът е отговорно пътуване до природни места (територии, райони, зони), което съхранява околната среда и поддържа благополучието на местните жители.*

Международното общество за екотуризъм (TIES) също включва следния набор от принципи за развитие на екотуризма:

- Ограничава чрез намаляване до минимум на отрицателните въздействията
- Изгражда екологично и културно съзнание и възпитава уважение към околната среда
- Осигурява позитивно преживяване и представя добри практики както за посетителите, така и за домакините
- Осигурява преки ползи от опазването на средата
- Осигурява финансови ползи и предоставя права и възможности за местните хора
- Предизвиква повишаване на чувствителността при страните домакини към "политическия, социалния и свързания с околната среда екологичен климат".

TIES е в процес на подновяване на настоящия Кодекс на Поведение, за да се включат принципи, които очертават ангажимент за намаляване на въглеродните емисии.

Интересът към екотуризма възниква в резултат на комбинацията от нарастващото търсене на автентични туристически преживявания и повишаващия се интерес към опазване на околната среда. Екотуризмът заема специална ниша в рамките на туризма. Той включва туристически форми, които са съвместими с природни, културни и обществени ценности и достойнства, както и които популяризират културните и

екологични взаимодействия в автентични и неподправени природни среди и условия. Екотуризмът е в авангарда на цялостната "зелена ябълка" на туризма, в която аспектите на околната среда са висш приоритет. В някои случаи, за това може да е нужно само малко преместване на фокуса от природно ориентирани туристически действия, за да станат те екотуристически действия.

Главна полза за насърчаване на екотуризма е, че той обединява туризъм и съхранение (вкл. запазване и опазване на средата) и по този начин, осигурява икономически стимул за защита на околната среда. Също така е благотворна стойността на нарастващото съзнаване и оценяване на взаимоотношението между естествената природна среда и разнообразния обхват на културните перспективи за обществото (респективно местната общност).

Ключовото предизвикателство е да се осигури баланса, така че екотуризмът като стопански отрасъл да може да бъде търговски жизнелюб, екологически устойчив и културно отговорен.

2. Елементи на екотуризма

Туризмът като цяло трябва да бъде устойчив - екологично, социално, културно и икономически. Екотуризмът се различава от другите туристически форми поради своята зависимост от защитата на естествените природни екосистеми, така че те и свързаните с тях културни ценности да могат да бъдат посетени и интерпретирани (тълкувани, обяснявани).

Предизвикателството пред туризма като стопански отрасъл е да развие и максимално да разгърне капацитета при екотуризма и качеството на своя екопродукт без вредно въздействие върху околната среда, от която самият екотуризм зависи. Това ангажира осигуряване на такъв вид, място и равнище на екотуристическо потребление, което не вреди на природните територии и такова управление, което е адекватно на съответни устойчиви нива на екотуризм.

Постъпленията, получени от екотуризма, трябва да бъдат използвани за поддържане на екологична устойчивост чрез осигуряване на такава поддържаща инфраструктура, която да избегне нанасянето на повреди върху природната среда, като например: пешеходни пътеки (почвени, дъсчени, еко и т.н.), места за неотложни нужди (тоалетни) и места за нощувка (къмпингуване, палаткуване, бивакуване и др.). Инфраструктурата може също да образова и възпитава посетителите относно свеждането до минимум на вредните влияния (въздействия) върху околната природна среда - например чрез обяснителни (интерпретационни) разходки и интерпретационни центрове.

Мениджърите (управители, ръководители, директори и т.н.) на природните зони е нужно да имат предвид и да се съобразяват с изискванията на екосистемите, както и с допустимите дейности в рамките на обозначените форми на собственост, съобразно режима на управление на територията, с подходящите места за разнообразните екотуристически видове и форми, а също и социалните нужди на посетителите (напр. стълпотворения и пренатоварване, презентации на територията и пр.).

При поддържането или нарастването на посетителското потребление в територията могат да се вземат предвид различни управленски техники, такива като различни условия за достъп (пропуски, позволения, разрешителни), инфраструктурно осигуряване и начини и видове представяне на района. Понякога обаче се налага да бъде изискван ограничен достъп към и използването на чувствителните природни зони за екотуристически рисковани постъпки и авантюри, за да се избегне свръх употреба, за опазване на биосистемите и осигуряване възможности за съществуване на всички видове и форми на екотуризъм.

Следват някои от главните елементи и принципи на правилния, добре обоснован и изпитан екотуризъм:

- Естествената, ненарушена природна среда
- Екологична и културна устойчивост
- Принос към опазването (съхранението)
- Образование, възпитание и интерпретация
- Осигуряване на местни ползи и участие
- Посетителско удовлетворение
- Отговорен маркетинг

2.1. Естествена, ненарушена природна среда

Екотуризмът разчита на използването на обкръжаваща го естествена и ненарушена или възможно най-слабо засегната природна среда и включва фокусиране върху биологичните и физически характеристики и особености на средата. Екотуризмът се практикува в самата природна среда и зависи от природните условия в нея, като същевременно може да включва и културни елементи, когато те се срещат в природните среди. Съхранението на природните територии и управлението на природните ресурси следователно е същността при планирането, развитието, потреблението и ръководството в екотуризма.

Много природни зони имат голям брой важни етнически и културни ценности, при това някои от тях с голяма значимост. Въпреки че фокусът при екотуризма е върху природното наследство на района, не е особено практично да се отделят природните и културни компоненти на екотуризма. Понятието *екотуризм* обхваща устойчивото използване и на културните, така както и на природните активи.

2.2. Екологична и културна устойчивост

Туристическа дейност, която потъпква и унищожава околната среда, която действа негативно върху местната общност или която не успява да отвърне на икономически ползи, които си заслужават, не е устойчива в дългосрочен план. Екотуризмът е управляван да отбягва или да свежда до минимум отрицателните влияния и да предоставя ползи на местните общности домакини (под формата на различни приходи, облаги, помощи, привилегии и пр.) и околната среда, за настоящите и бъдещите поколения. Екотуризмът означава въвличане и активно участие от страна на туристи и туроператори в опазването на територията. Като пример, туристи могат да участват в природонаучни наблюдения или рехабилитационни проекти, или могат да допринасят финансово при управлението на зоната. Планирането при екотуризма е основано на ресурсни ограничения, с минимизиране на природоресурсното потребление.

Икономическите възможности ще бъдат изгубени, ако гъвкавостта и издръжливостта на територията и способността на общностите ѝ да поглъщат вредните влияния са превишени или ако нейното биоразнообразие и физическа външност (т.нар. природно лице) са значително изменени.

Негативните въздействия при екотуризма могат да бъдат управлявани посредством разпознаване, приемане и прилагане на устойчиви практики. Например може да се посочи че: влиянията върху обкръжаващата среда биха могли да бъдат управлявани чрез използване на гъвкави и адаптивни идеи, проекти и конструкции, иновации, съоръжения и практики, свързани с управление на отпадъците, които свеждат до минимум вредните влияния, както на мястото на извършваната дейност, така и от гледна точка на по-широката употребата на ресурси.

2.3. Принос към опазването

Екотуристите и екотуристическите оператори могат да допринесат за опазването на средата по много и разнообразни начини. Формата на приноса първо трябва да се съгласува и договори между управляващите природните ресурси и екотуроператорите, за да осигури най-голяма полза при опазването на природната среда в контекста на посредничеството на екотуроператорите. Приносите конкретно на екотуроператора биха

включвали (но не и ограничили) участие в или подпомагане на изследвания и наблюдения на дивата природа или негативните влияния от посещенията, подпомагане в управлението на природните ресурси, или даване на процент от годишния доход с оглед ръководството на природната територия.

Примери за това как самостоятелните посетители и членовете на местната общност биха допринесли за опазването на средата, включват:

- Придържане към установени общоприети правила и принципи за гостите на природните зони и спазване на техники за упражняване на минимално въздействие
- Участие в управленски прегледи, проучвания и измервания
- Съобщаване за нарушения и неподходящо поведение в границите на територията на ръководителите и горските служители
- Събиране на отпадъците по пътя, както и участие в дейности, организирани от общинските служби в посетената зона като кампании за почиствания, отстраняване на бурени (плевене), засаждане на нови дървета, а така също участие в научни и/или природонаучни изследвания на дивата природа.

2.4. Образование, възпитание и интерпретация

Възпитателният и образователен характер при екотуризма е ключов елемент, който го отличава от останалите части на природно-ориентирания туризъм, като по този начин го прави разпознаваем. Образованието и интерпретацията на природната среда (вкл. екологично възпитание) са важни инструменти в създаването на приятно, съдържателно и пълноценно екотуристическо преживяване. Екотуризмът привлича хора, които: желаят да си взаимодействат с природната среда и то в различни степени (различна степен на сливане, усещането да си част от природата); които желаят да развият и усъвършенстват своите знания, своето съзнание, както и това да оценят, разберат и вникнат в екотуризма. Като продължение, екотуризмът би трябвало по естествен начин да води към положителни действия за околната природна среда чрез насърчаване на нарастващо опазване, екологично и културно съзнание.

Екологичното образование и възпитание може да оказва влияние върху поведението на посетителя, на местната общност и на туристическата индустрия и да участва в дългосрочната устойчивост на туристическата дейност в природните територии. Образованието, възпитанието и разясняването (интерпретацията) на природните закономерности помагат на посетителите да видят "голямата и малката картина" в природата, т.е. да добият по-добра представа за реалната ситуация в природната среда.

Това дава да се разбере, че се познават природните и културни ценности на района, необходимостта от управление на ресурсите и сложността и взаимната зависимост в средата.

Една от задачите на екоотуроператорите е да осигурят подходящо ниво на тълкуване на природното и културно наследство (т. нар. природна и културна интерпретация), обикновено чрез наемане на подходящо обучени за целта кадри - квалифицирани водачи, екскурзоводи, аниматори и др. и чрез осигуряване на информация преди и по време на пътуването (било то преход, обиколка, пътешествие, екскурзия и т.н.)

Нивото и типа на образование (в това число обучение и възпитание) в екотуризма ще зависи от интересите и очакванията на туриста и ще включва широк обхват от образователни възможности чрез интерпретация, интерактивен подход и достъп, както и използването на разнообразни медии. Този образователен или интерпретативен компонент може да потвърди природните и културни стойности на дестинацията, а също така би могъл да се отнася до въпроси като управление на ресурсите и ролята и становището на приемните общности.

2.5. Осигуряване на местни ползи и участие

Ползите от екотуризма би трябвало да бъдат справедливо разпределени, със значителни облаги, полагащи се на местните общности, дори когато екотуристическият бизнес може да бъде ситуиран в други общини и райони или са включени владения, собственост на национални или мултинационални притежания. Местните облаги могат да водят началото си от използването на местно базирани екоотуроператори, наемане на местни водачи и възможността за ползване на специализирани местни знания, също купуване на провизии и определени услуги, както и оптимална употреба на местните благоприятни условия и предоставени възможности (в т.ч. съоръжения, апаратура, помощни средства, приспособления и т.н.).

За местните общности и околната среда тези ползи би трябвало да надделят над разходите от екотуризъм, въпреки че като цяло ползите и разходите са различни за измерване. Екотуризмът обикновено се отплаща, т.е. донася доходи, и/или пък други ползи при опазване и управление на ресурсите, така както междувременно носи социални и културни ползи. Следователно може да се твърди, че екотуризмът предлага положителен подстъп към туристическото развитие в някои територии.

Включването на местните общности в екотуризма може да донесе полза за онези от общностите и околната среда само тогава, когато те постоянно подобряват (чрез разширяване и обогатяване) качеството на посетителското преживяване. Местни

общности могат да бъдат въввлечени да участват активно в екотуристическото управление и да помогнат в осигуряването на знания и умения, услуги, база, инфраструктура (съоръжения, апаратура, помощни средства, и др.) и продукти (както хранителни, така и широка гама от занаятчийски изделия, произведения на изкуството и пр.), така че на свой ред те са в състояние да осигурят работни места. Екотуризмът би трябвало също така да генерира доходи, чрез които да се осъществява управление и опазване на ресурсите, за да помогне за поддържане на ценностите и достойнствата на средата - природни и културни, които са важни за общността.

2.6. *Посетителско удовлетворение*

Удовлетвореността на посетителя с екотуристическото преживяване е съществен елемент и основното, най-важно и крайно необходимо условие за дългосрочната жизнеспособност на екотуризма като стопански отрасъл. Преживяването при екотуризма трябва да съответства или да надмине реалистичните очаквания на посетителите. Обслужването и задоволяването на клиента, съществена и неделима част от екотуристическия продукт, трябва да бъде на второ място, веднага след опазването и защитата при всяка посетена територия. Посетителското удоволствие и развлечение трябва да бъде улеснено и подпомогнато чрез:

- Качествено осигуряване - гарантиране на сигурност, застраховане, както и най-добри практики
- Система за акредитация в екотуризма - официално признат, отговарящ на стандарта, качествен екотуризъм
- Широк обхват от екотуристически продукти, подходящи за различни видове и форми на екотуризъм, собственост на земята и режими на управление
- Адекватна и екологично чувствителна към средата инфраструктура, която да не се конкурира с естествената природната среда
- Адекватно съобразяване с нуждите на местните общности
- Отговорен маркетинг, който дава реалистични очаквания за екотуристическото преживяване във всяка природна зона
- Подходящо планиране и управление.

2.7. Отговорен маркетинг

При реализирането на възможности за развитие на екотуризъм се разчита на голям пазарен обхват, като по този начин се акцентира върху потенциалните посетители, за да могат те да почувстват и доловят наличните възможности и съответстващото екотуристическо търсене с предлагането. В сферата на екотуризма, маркетинга често може да бъде предизвикателство, особено откакто:

- Екотуризмът като стопански отрасъл включва много малки туроператори, които действайки самостоятелно, сами по себе си нямат необходимите ресурси за туристически пазар на национално или международно равнище
- Обслужващите лица в екотуризма (екотуроператорите) могат да бъдат позиционирани на относително отдалечени места, където те нямат готов (бърз и лесен) достъп до необходимите маркетингови умения и ресурси.

Посетителите е нужно да имат реалистични очаквания, да проявяват толерантност и да се отнасят с разбиране към туристическите преживявания, за да им се помогне да изберат продукт, подходящ за техните потребности и съответното преживяването, което те желаят. В случая с екотуризма, отговорния маркетинг ще информира потенциалните посетители за различните видове дейности, налични и подходящи за определена територия.

II. Развитие на екотуризма в България

През дългия си исторически път България съумя да съхрани богатите си културни и природозащитни традиции. България винаги е била част от Европа. През последните години тя го доказва, като приема предизвикателството да бъде една от водещите страни на стария континент в областта на природозащитата и на устойчивото развитие.

Най-голямото богатство на България е съчетанието на разнообразна и съхранена природа с ценно културно-историческо наследство, традиции, бит и гостоприемство.

Съхранената природа е нашето *зелено злато*. През последните години политиката, законодателството и действията за природозащита бяха насочени главно към опазването и поддържането на биоразнообразието. Разширяващата се мрежа от защитени територии демонстрира подкрепата и приноса на правителството и на местните общности към природозащитните ценности. Развитието на екотуризма се основава на един добър баланс между природозащитната, икономическата и социалната политика на правителството. Това е в синхрон с европейската политика в тази сфера и гаранция за ефективно прилагане в България на принципите на устойчивото развитие.

Националната стратегия и план за действие за развитие на екотуризъм отреждат на България позиция на модел за развитие на екотуризъм на Балканите и в Европа. Тези документи са основани на необходимостта народът ни да оцени и разбере, че същността на нашата, българска гордост - природата, традициите и обичаите ни, историята и начинът ни на живот - имат изключителна стойност за страната ни и за света. Трябва да започнем да гледаме на тези ценности като на сравнително преимущество на България пред света, който страда от постоянна загуба именно на богатства, с каквито ние разполагаме.

България е първата Европейска страна, която разработи, прие собствена национална стратегия за опазване на биологичното разнообразие през 1995 г. От тогава насам българската държава последователно разработва основното законодателство, необходимо за прилагането на съвременните практики за управление на природата. Двете предпоставки са от особено значение за осигуряване устойчивостта на тези постижения. Първата е управлението на защитените територии да предвижда ползи за местното население, а втората - финансовите механизми да бъдат разработени така, че да осигуряват средства както за природозащитните дейности, така и за подобряване на възможностите за поминък на хората в природните райони. Културното наследство на България е изправено пред същото предизвикателство. То трябва да осигури ползи за хората, които го опазват и трябва да съществуват финансови механизми и стимули, които подпомагат опазването на разнообразието на това наследство.

България е и една от първите държави в света, която прие и използва *Насоките за дейности, свързани с развитието на устойчив туризъм и с биоразнообразието* на конвенцията за биологично разнообразие при разработване и планиране на Националната стратегия за екотуризъм.

През последните години страната е в период на труден преход. Промените доведоха до обединяване на определени групи от населението. Живеещи основно в малки селища, често намиращи се в непосредствена близост до ценни природни обекти и културно-исторически паметници. Екотуризмът е добра възможност за тези райони на страната да се съживят икономически, тъй като природните и културните ресурси за неговото развитие са налице и не са нужни големи инвестиции. И понеже екотуризмът се развива най-често като малък или семеен бизнес, той може да осигури на местните хора стимул да останат да работят в природните райони, да предотврати обезлюдяването и да изгради множество местни центрове на икономически просперитет.

В страната има много примери за различни форми на екологичен, културен и други видове устойчив туризъм. Засега в тези усилия липсва системен подход и стратегическа последователност.

1. Политическа рамка

Прегледът на политическата рамка за развитието на екотуризма в България включва осем национални стратегии или национални планове в областта на биоразнообразието, горската политика, развитието на предприемачеството, регионалното развитие, както и десет закона от националното законодателство и редица международни конвенции, по които България е страна.

Всички те са интегрирани, като добра предпоставка за развитие на екотуризма, като се има предвид неговият интердисциплинарен и междусекторен характер. Опитът от създаването на стратегия за екотуризъм показва категорично необходимостта от разработването на национална стратегия за развитието и на устойчив туризъм. Това е най-императивната потребност на туристическия сектор в този момент. развитието му ще бъде успешно, ако се обхванат комплексно всички възможности на отрасъла.

Първа в Европа България има Национална стратегия и план за действие за развитие за екотуризъм (НСПД). НСПД е резултат от работата на широк кръг български специалисти с подкрепата на Американската агенция за международно развитие, Програмата на ООН за развитие, Световната банка, Швейцарското правителство чрез Регионалния център за околна среда. България притежава необходимите предпоставки за развитие на екотуризъм, природни и културни ценности и уникалната възможност да ги превърне в отправна точка за печеливш бизнес.

Основните заинтересовани страни в сферата на екотуризма са:

- Държавните институции
- Неправителствените организации
- Бизнеса (тур оператори, инвеститори и т.н.)

Браншови туристически асоциации, като БАТА, Българската туристическа камара, БХРА, изграждат Важна основа за създаване на продукти на екотуризма, за техния маркетинг и за управлението на информацията.

Към горепосочените, с активна позиция и дейности в областта на екотуризма може да се причислят и Българската асоциация за алтернативен туризъм, Българската асоциация за селски и екологичен туризъм, Българският туристически съюз, редица регионални асоциации и сдружения.

2. Туристическия бизнес

Повече от 90% от туристическия бизнес в България е частен. Съществуват над 100 туроператорски фирми и над 500 туристически агенти.

Българските туроператори, които в по-малка или в по-голяма степен представляват пазарният сегмент на екотуризма, като цяло могат да се разделят на няколко групи:

- Най-многобройна е групата на фирмите, предлагащи основно настаняване
- Втората група са агенциите, предлагащи и организиране на летни лагери, зелени училища и пр.
- Третата група са фирми предлагащи цялостен продукт в екотуризма.

В типичния случай местните доставчици на екотуристически услуги са малки предприятия с минимален уставен капитал и ресурси. Това обикновено са семейни фирми, в които работят основно членове на семейството. Все по-често напоследък тези малки туристически бази в селските райони правят усилия за разнообразяване на предлагания продукт, като предоставят специализирани програми за пешеходни преходи, пикници, конна езда, занаяти, природни наблюдения, велосипедизъм.

Все още не съществува единен национален списък на екотуристическите обекти, като значителен процент от тях са извън регистрационен режим. Те не са обединени в национално сдружение и не получават все още спорадична подкрепа на регионално или местно ниво за своето стабилизиране и развитие.

3. Финансиране на дейности в екотуризма

Финансирането на екотуризма е изправено пред редица предизвикателства. Въпреки това има банки, които са настроени положително по отношение на заемите за екотуризъм на ниво селища/общности. От гледна точка на банките екотуристическите проекти са проекти за кредитиране на малки и средни предприятия и затова трябва да изпълнят стандартния набор от критерии за одобрение. Повечето банки препоръчват селските, общинските и местните проекти да опитат самофинансиране в течение на няколко години и след като регистрират първите си управленски успехи, да се обърнат към банка за отпускане на кредит.

Основният финансиращ механизъм е Програмата за развитие на селските райони, и по-конкретно мерки 311 и 113.

Мярка 311 има за цел насърчаване на инвестициите за стартиране и разширяване на селскостопански дейности в селските райони (определени селски общности). Тук

субсидията е в размер до 70% от допустимите разходи в зависимост от размера на предприятието (микро, малко или средно).

Мярка 313 насърчава туристическите дейности, изграждането на туристически съоръжения и атракции за посетители (вкл. посетителски центрове за местното природно и културно наследство, музеи, изложби, съоръжения за рафтинг, лов, скално катерене и други спортове, заслони и др.), развитие и маркетинг на туристически продукти (разработване и промоция на интегрирани туристически продукти, стратегии и информационни материали, изграждане на електронни системи за резервация и др.)

Финансовата помощ е 100% от допустимите разходи за проекти на общини и до 70% от допустимите разходи за проекти на юридически лица с нестопанска цел.

4. Маркетингане на екотуризма и реклама

Подробните регионални маркетингови планове за екотуризъм, които са основа за националния план, са главна предпоставка за международния успех на българския продукт. Развитието на човешките ресурси и обучението би повлияло съществено върху повишаване на качеството на туристическите услуги. Акцентът трябва да бъде върху издигане на качеството на услугите за посрещане на търсенето на посетителите и привличане на по-доходоносни клиенти, осведоменост на по-широк кръг от обществото за същността и важността на развитието на устойчивия туризъм, застъпване на аспектите на устойчивия туризъм в програмите на специализираните средни и висши училища и подобряване на образователното равнище, подобряване на облика на туризма като възможност за кариера.

Най-важните инструменти за успеха на екотуризма в България са развитието на продукта, маркетингът и рекламата. Тези дейности трябва да се осъществяват съвместно от всички заинтересовани страни, като се използват най-съвременните методи. Особено значение ще има използването на мултимедийни системи и Интернет за информация и популяризиране на българското природно и културно наследство.

Основен подход в подкрепа на качеството на екотуристическите продукти и на маркетинга е сертифицирането. Системите за сертифициране, стандартите и мащабът на тяхното прилагане трябва да ползват опит от утвърдени европейски и международни модели, някои от които могат да се адаптират за България.

Важна ще е и ролята на партньорствата между обществения и частния сектор. Тези партньорства трябва да се изградят, за да допълнят стратегията и политиката на екотуризма. България трябва също да потърси партньорства с обществения и частния сектор извън страната - както с пазарите на масовия туризъм, така и с предприемачите от по-малките пазарни ниши. За това е нужна координация на регионалните

туристически пазари, както и осигуряване на ресурси в рамките на местните и националния бюджет, за да успее България да се представи и наложи на пазара като водеща в този сектор.

III. SWOT анализ

1. Силни страни

Анализът на информацията за състоянието на екотуризма може да бъде обобщен, като се използва рамката на SWOT анализа.

- Ресурсите на страната за екотуризъм се характеризират с разнообразието на комплекси от уникална природа, културно-историческо наследство, традиционни практики и привлекателните ландшафти с културно и природно значение, както и с благоприятния климат и географско положение.
- Силните страни на държавната политика са наличието на цялостна държавна политика за управление на околната среда, на национални стратегии за устойчиво развитие на туризма в Р България за периода до 2013 г., за икономическо развитие и провеждащата се децентрализация и реформа на местното управление.
- Силните страни на държавните институции са водещата роля на националните и природните паркове за развитието на екотуризма, координацията между министерствата, признатата роля на екотуризма за икономическото развитие, както и богатият опит и интерес за опазване на културно-историческото наследство.
- Значителна част от основната необходима инфраструктура е налице. В страната е изградена основната обща инфраструктура - пътна мрежа, електроснабдяване, водоснабдяване, телекомуникации и т. н. Екотуризмът не изисква необичайни инвестиции в инфраструктурата, а и частният сектор става все по-активен инвеститор в тази сфера.
- Силните страни на частния сектор могат да се опишат с увеличаващите се инвестиции в туризма и екотуризма, с все по-добрия маркетинг на продуктите, широкото териториално разпространение на предприемаческите инициативи и тяхното разнообразие. Донорски програми подпомагаха усилията за развитие на малкия и среден бизнес в предприемаческия процес на България за членство в ЕС, а сега оперативните програми предвиждат средства за насърчаване на устойчивия туризъм.

- Силна страна на неправителствените организации е, че все повече от тях използват екотуризма като инструмент за устойчиво развитие и че създават връзките между обществения и бизнес сектора за промоция на екотуризма.
- По отношение на положителните тенденции на пазарите може да се каже, че за последните 10 години туризмът е успешно развиващ се сектор на икономиката. През последните години се забелязва повишаване на интереса към екотуристически продукти като специфичен сегмент на вътрешния пазар.
- Силните страни на популяризирането, рекламата и маркетинга са в съществуването на практики за популяризиране и маркетинг на екотуризма и появяващата се тенденция за разнообразяване на туристическите пакети с екотуристически елементи, както и предприетите активни действия от страна на държавата, бизнеса и НПО за популяризирането специално на екотуризма и другите видове устойчив туризъм.

2. Слаби страни

- На макрониво, дефицитите за развитие на екотуризма се изразяват в недостатъчно прилагане на устойчиви практики в регионалното развитие, земеделието и горското стопанство, изселване, загубата на традиции, разрушена и грозна инфраструктура в селищата и загуба на автентичния вид на българския ландшафт, липсата на планове за управление и недостатъчните управленски умения, недостига на систематизирана информация за ресурсите и на интерпретативни програми. Въпреки че се правят опити за децентрализация на планирането и управлението, тези опити са все още недостатъчни и неадекватни, за да доведат до усвояването на съответните роли от местната власт.
- Няма правни механизми, които да защитят ресурса за екотуризъм и интересите на малкия и среден бизнес в тази област, особено с оглед препятстване на неорганизираното му и хаотично практикуване, често свързано със сериозни щети върху ресурса за екотуризъм, предлагане на некачествени услуги и отрицателно влияние върху авторитета на страната като туристическа дестинация (напр. в Гърция има законово изискване групите да се водят от гръцки водач, който е и гарант за качеството на услугата и опазването на обектите на наблюдение).
- Липсва систематизирана информация за ресурсите за развитие на екотуризма. Интерпретацията и информационните материали все още не са интегрирани добре в цялостните продукти. Екотуризмът все още остава недостатъчно

координиран между заинтересованите страни.

- Все още не са правени детайлни проучвания на потенциалния пазар (вътрешен и международен) за екотуризъм у нас. Не е достатъчно ясно дефиниран профилът очакванията на международните или на българските потенциални екотуристи с техните практики, преживявания и разходи. Съществуват само ограничени данни за тези специфики. Сега има само отделни данни за това какъв процент от посетителите на страната се интересуват от продукти на екотуризма, основни характеристики на посетителите, както и очакванията им по отношение на предлаганите продукти и услуги.
- Все още не е направена пълна интеграция на екотуризма в националния, регионалните и общинските планове за развитие. Процесът на децентрализация на управление на общините е все още бавен. Слаби страни на институциите са недостатъчният административен капацитет в министерствата за развитие на екотуризъм, липсата на адекватни статистически данни и информация за икономическия принос на този подсектор, недостатъчното разбиране за ползите от екотуризма от страна на част от областните и общинските администрации и несъвършенството на механизмите за налагане на ограничения на негативните въздействия.
- Липса на стандартизиране за специализираната инфраструктура за екотуризъм (екопътеки, мостове, спортни съоръжения и пр.), особено извън защитените територии, както и липса на нормативна база, третираща изграждането, поддържането и използването на същата. България няма свои ясни стандарти и насоки за прилагане на граници на максимално натоварване и допустимата промяна в природни и културно-исторически обекти с конзервационно значение. Те трябва да бъдат включени в системите за адаптивно управление и да се координират от директорите на защитените територии, от местните власти и от местните общности. Макар да има пилотен опит за мониторинг на посетителите и мониторинг на въздействието на туристическия поток върху защитена територия, в страната няма разработена единна методика за провеждане на текущ мониторинг и изследвания на туристопотока в защитените територии и провеждане на текущ мониторинг. Обучението по екотуризъм и развитието на човешките ресурси все още не са включени ефективно в българската образователна система. Липсват достатъчно на брой подготвени кадри, особено в по-малките селища и обекти за екотуризъм.
- Изграждане на специализирана инфраструктура за целите на развитието на

екотуризма не изисква мащабни инвестиции. Наред с това обаче е важно да се имат предвид недостатъците в управлението на твърдите битови отпадъци в селските райони, необходимостта от премахването на полуразрушена и загрозяваща инфраструктура, както и ремонтването на второкласната, третокласната и четвъртокласната пътна мрежа, поддържането и оптимизирането на посетителската инфраструктура в защитените територии и други атрактивни природни територии. Недостатъчни са все още услугите за посетителите (извън защитените територии и в част от защитените територии) и липсва подходяща информационна система. Липса на стратегия за управление и контрол на замърсяването с битови отпадъци и отпадъчни води. В българските паркове Централен Балкан и Рила са разработени Планове за управление на посетителите, които конкретизират програмите Управление на посетителите в плановете им за управление, но като цяло липсва стратегия за управление на туристопотока в защитените територии, особено необходима там, където няма приети Планове за управление.

- Ограничен диалог между тур операторските фирми, дирекциите на парка и други заинтересовани институции. Липса на нормативна база, даваща възможност за осъществяване на стопанска дейност от дирекциите на НП. Посетителските услуги и тяхното качество не са на необходимото ниво. Няма възприети стандарти за управление на информацията за екотуризм, както и не съществуват механизми за ефективна, не скъпа и бърза обмяна на информация между доставчиците, производителите и пазара. Не съществуват програми за подкрепа и консултиране на бизнеса в сферата на екотуризма. Екотуристическият бизнес се развива слабо и хаотично - той още не се е превърнал в стратегия или в инструмент за развитие на местните общности. Стимулите за развитието на малкия бизнес са все още малко. По отношение на финансирането на проекти в областта на екотуризма затрудненията се обуславят главно от факта, че инвеститорите, включително банките, смятат екотуризма за рисков сектор. Няма постоянна експертна помощ и информационни програми. Стимулите за развитие на малкия бизнес са недостатъчни. Недостатъчен е и опитът на предприемачите в сферата на екотуризма, а предлаганите на вътрешния пазар туристически продукти и услуги от туроператорите са ограничени. Неправителствените организации в България укрепнаха през последните години, но включително по отношение на комуникацията помежду им. По отношение на специфичната роля, която те могат да изпълняват в областта на екотуризма, целите не са уточнени и формулирани. Съществуващите туристически сдружения имат натрупан опит и

авторитет, но не са обвързани в мрежа или в обща структура, която да ги представлява и да разширява капацитета им. Слаби страни на условията за финансиране са недостатъчната готовност на кредитните институции да инвестират в екотуризъм и липсата на гаранции по кредитите.

- Туристическите дейности не могат да кандидатстват чрез общини или НПО, чийто възгледи не са задължително насочени към опазване и интерпретиране на природата и в повечето случаи съществува конфликт на „вижданията им“ за инфраструктурни проекти и природосъобразните туристически услуги.
- Липсата на достатъчно средства за изграждане и поддържане на туристическата инфраструктура и парковата архитектурна мебел е основен проблем пред развитието на туризма/екотуризма на територията на националните и природни паркове.
- Вътрешният пазар на екотуризма е в етап на развитие, но все още се характеризира с недостатъчно добро качество на услугите в малките селища, с недостатъчен интерес, разбиране и активност, главно от страна на предлагането, с недостатъчни финансови възможности на средния българин – потребител на туристически услуги.
- Слабите страни на маркетинга и рекламата се изразяват в това, че маркетинговите кампании все още не успяват да създадат цялостна национална идентичност на България по отношение на екотуризма. Липсват целенасоченост и оригиналност в рекламата. С изключение на предвидените по структурните фондове, няма достатъчно ресурси за целенасочена реклама за вътрешния и външния пазар. Поради недостатъчно разработени продукти и услуги в сферата на екотуризма все още е слабо участието на панаири и събития на нишовите пазари. За постигането на стратегическите цели на екотуризма са анализирани и условията на външната среда.

3. Възможности

Тя създава ред благоприятни възможности във и извън страната, които е важно да бъдат оползотворени за развитието на екотуризма в България.

- В международен план, до есента на 2008 г., прирастът в екотуризма изпреварва тенденциите в общия годишен ръст на туризма. Наблюдава се също и процес на окрупняване и консолидация на този специализиран пазар наред със създаването на ново поколение продукти и туроператори. В момента няма анализи за отражението на световната финансова криза по отношение развитието на екотуризма. Като цяло социално-икономическата и

политическата обстановка в България е благоприятна за разрастване на екотуризма като специализиран вид туризъм и средство за стимулиране развитието на местните общности.

- В националната политика са залегнали програми за развитие на малкия и средния бизнес. Ролята на НПО в обществения, стопанския и политическия живот на страната се изменя коренно и те се превръщат в реални партньори на правителството. През последните 10 години се наблюдават последователни усилия за децентрализирана роля и отговорности на държавата към органите на местното управление. Този процес намира отражение в една тенденция за прехвърляне на повече права и отговорности за социалното и икономическото развитие на страната на местно ниво.
- Международните тенденции в развитието на екотуризма и културния туризъм са благоприятни. Инициативата за обявяване на Международна година на екотуризма и легитимирането на тази индустрия, произтичащо от Квебекската декларация (2002 г.), дадоха мощен тласък на развитието на екотуризма в международен план.
- България е сигурна и все още недостатъчно популярна за пазара страна. От политическа гледна точка, България се смята за най-стабилната държава на Балканския полуостров. В допълнение - макар страната да се намира достатъчно близо до Западна Европа, тя все още се смята за малко познато място.
- България е на пътя между Европа и Азия. През последните години се наблюдава засилен интерес към ролята на България като мост между Гърция и Турция, от една страна и Европа, от друга.
- Членството на България в ЕС и в НАТО допринасят за международното признание на България, като продължават да определят насоките в националната политика и в законодателната реформа.

4. Заплахи

Заплахите са външни фактори, които могат да възпрепятстват развитието на екотуризма в страната, а секторът не е в състояние да повлияе на тези фактори или да ги заобиколи.

- Глобалните заплахи за туризма, произтичащи от международния тероризъм и световната икономическа криза, създават чувство на несигурност за бъдещето на туристическата индустрия като цяло, както и за всякакви международни пътувания. Допълнителните мерки за сигурност и високата цена на мерките за

борба с тероризма намират отражение в повишени летищни такси и в по-високи цени на самолетните билети.

- В България са налице взаимно конкуриращи се потребности от държавна подкрепа и финансиране. Това са системите на социалното осигуряване и образованието, развитието и подобряването на селската инфраструктура. Наличието на конкурентни цели и необходимост от държавна подкрепа на национално и на местно равнище може да попречи на реализацията на целите на екотуризма.
- В условията на световна финансова и икономическа криза наличието на визов режим за част от пазарите е фактор, който допълнително затруднява привличането на чуждестранни туристи за практикуване на екотуризъм у нас.

IV. Приоритети

От няколко години България развива възможностите за практикуване на еко туризъм. Понятието включва много дейности, между които преходи, фото туризъм наблюдение на птици, алпинизъм, катерене, посещения на пещери и природни забележителности.

Екотуризмът се разглежда като един жизнеспособен вид туризъм, подчиняващ се на пазарното търсене и на пазарните сили. Той трябва да бъде развиван посредством разширяване на капацитета на предприемачите и туроператорите, занимаващи се с екотуризъм, усъвършенстване на стандартите за местата за настаняване и средствата за подслон и останалите туристически обекти и инфраструктура, системите за резервации, маркетинга, промоцията, сертифицирането, контрола върху качеството, гаранции за безопасността на туристите и пр.

За да е успешен екотуризмът, на него трябва да се гледа като на инструмент за устойчиво икономическо развитие и развитието му да бъде подчинено на стратегическо планиране с широко участие на обществеността. Това ще помогне общественият сектор да разбере правилно неговата роля, да поддържа философията и ценностите му и да го използва като средство за планиране на това къде, какво може да се прави и как. Ако администрациите на общините и областите започнат да използват екотуризма като част от своите стратегии за развитие, той би им донесъл предимства. Така България ще спечели на национално ниво и ще заеме по-висока позиция на регионалния и на международния пазар.

Необходим е общ подход при развитието на екотуризма и планирането му, който да осигурява равно начало за работа на всички, които могат да се ангажират с подобна дейност, независимо дали работят в близост до защитена територия или друг район с ценно биологично разнообразие.

Стратегическите цели са групирани в три главни теми. Те се определят от мисията, като са описани очакваните резултати за следващите пет години. Набелязани са мерките, които е необходимо да се предприемат за постигането на тези резултати.

- Включване, разработване и прилагане на дейности, насърчаващи екотуризма в Плановете за управление на ЗТ и ЗЗ
- Разработване и прилагане на единна система за мониторинг на туристическите потоци и влиянието им върху околната среда
- Разработване и прилагане на доброволни схеми, подкрепящи опазването на ресурсите за развитие на екотуризъм
- Подкрепа за въвеждането на енергоспестяващи технологии и използването на възобновяеми енергийни източници
- Насърчаване прилагането на мерки за управление на отпадъците и отпадъчните води, енергийна (вкл. и водна) ефективност и опазване на околната среда
- Разработване и прилагане на признати системи за управление по околната среда от страна на общините и местния бизнес
- Прилагане на иновативни и екологосъобразни подходи и използване на иновативни и екологосъобразни продукти, които да съдействат за постигане на енергийна, ресурсна и водна ефективност, опазване на климата и управление на отпадъците
- Стимулиране създаването на публично-частни партньорства в областта на екотуризма
- Насърчаване разработването на стратегии, планове и програми на местно ниво за управление на ключови и застрашени ресурси
- Създаване на действащи механизми и насоки за мониторинг и контрол на общинските мерки за опазване на околната среда
- Въвеждане на програми за генериране на приходи от инвеститори и посетители на екотуристически обекти в общини, на чиято територия са разположени атрактивни обекти
- Включване на стратегиите за екотуризъм в регионалните и общински планове за развитие
- Публично-частни партньорства за изграждане, поддържане и развитие на атракциони, музеи и посетителски центрове за комуникация на наука, изкуство, както и на националното културно, историческо и духовно наследство

- Законово регламентиране на акумулирането на средства в национален фонд за опазване на обектите на недвижимото културно-историческо наследство, като основен интерес на туристическата индустрия и ресурс на екотуризма
- Създаване на единна интернет базирана системата за набиране на информация за ресурсите и предлаганите продукти и услуги в областта на екотуризма, съгласно действащата нормативна уредба
- Разнообразяване на предлаганите продукти и услуги в областта на екотуризма, създаване на регионални екотуристически продукти и тематични маршрути и формиране на дестинации на екотуризма в България. (В изпълнение на сертифицираните по PAN Parks стратегии за развитие на устойчив туризъм за регионите на НП *Рила* и НП *Централен Балкан* действието може да се реализира в тях). Формулиране на насоки за програма за екотуристическа и културно туристическа интерпретация и образование за посетители
- Присъждане на награди, като форма на стимулиране на разнообразяването, обогатяването и подобряване на качеството на продуктите на екотуризма. Насърчаване на въвеждането на нови (в допълнение към сега действащите в България) международни и европейски сертификационни системи за качество в областта на екотуризма и тяхното популяризиране сред целевите групи
- Насърчаване на разширяване на възможностите за равен достъп до обектите на екотуризма за хората с увреждания / в неравностойно положение
- Подобряване на информационното обслужване на потребителите на продукти и услуги в екотуризма и предприемане на дейности по възпитанието им в принципите на екотуризма
- Насочване на развитието на екотуризма към вътрешния пазар като първостепенен приоритет и постепенно разширяване към целевите сегменти на международния пазар
- Осъществяване на маркетингови проучвания в областта на екотуризма и набиране на информация за целевите пазари и пазарни сегменти
- Разработване на маркетингов план *Екотуризъм - естествено България* за налагане на имидж на България на водеща дестинация в областта на екотуризма на Балканите и в Европа
- Създаване на бранд (запазена марка) на екотуризма в България
- Провеждане на ежегодни акции за насърчаване на продажбите. Провеждане на ежегодни форуми с панаири за екотуризъм, прес-турове с журналисти,

публикуване на информация за екотуризма в престижни международни интернет портали/страници, връчване на ежегодни награди за екотуризъм и пр., маркетинг в мрежи

- Създаване на система за повишаване на обществената осведоменост за екотуризма
- Включване на страната като цяло и на отделни продукти и/ или дестинации на екотуризма в международни мрежи за екологичен туризъм - Световно културно и природно наследство, Националното географско дружество и др.
- Приоритетно рекламиране на екотуристически продукти, основани на местни продукти и биологично земеделие
- Насърчаване координирането на политиката и сътрудничеството между заинтересованите страни за реализиране на НПРЕ и развитие на екотуризма в България
- Приемане на система за мониторинг на въздействието от реализирането на НПРЕ, както и на успехите и неуспехите на екотуризма
- Създаване на единни стандарти за специализираната туристическа инфраструктура при използване на Географски информационни системи (ГИС), планиране и изграждане на подходящата инфраструктура за подобряване на достъпа до обектите на екотуризма (и създаване на единен регистър на специализираната инфраструктура)
- Развиване на трансгранично сътрудничество в областта на екотуризма и опазването на компонентите на околната среда
- Създаване на единен механизъм за събиране на информация, статистически данни и анализи за екотуризма
- Изграждане на клъстери и разгръщане на мрежи от ключови бизнес-начинания в екотуризма и търговски вериги на международно, национално, регионално и местно ниво
- Разработване на механизми на национално ниво за стимулиране на екотуризма
- Поощряване развитието на малките екотуристически предприятия (настанителна база), съобразено с принципите на устойчивото развитие, вкл. местни традиции, изисквания за опазване на околната среда, енергийна ефективност и др.
- Поощряване прилагането на мерки за енергийна ефективност в областта на екотуризма на всички нива - национално, регионално и местно при изграждане

на обща и специализирана инфраструктура и при разработване на продукти и услуги в областта на екотуризма

- Създаване на Национален регистър за реализираните проекти в сферата на екотуризма
- Укрепване на регионалните и местните туристически асоциации и повишаване на ролята им за развитие на екотуризмът
- Насърчаване асоциирането на доставчиците на екотуристически услуги на принципа на дестинациите
- Изграждане на потенциал в туристическия бизнес и държавните служители за развитие и управление на дейностите в областта на екотуризма
- Програма за развитие на познанията в областта на екотуризма в малките и средни предприятия
- Подобряване на капацитета на предприемачите за извършване на бизнес и обучение на местните общности, предоставящи туристически услуги
- Програма за обучение по разработването и изпълнението на интерпретативни туристически дейности
- Инициатива на университетско ниво за екотуризмът и устойчивост, увеличаване на броя часове и учебни предмети, касаещи развитието на екотуризмът и свързаните с него дейности в програмите на висшите и средните професионални училища по туризм
- Насърчаване на дейности, насочени към образование на потенциални туристи - интерпретативни и образователни програми с участието на различни възрастови групи, зелени училища с ученици от начално, основно, средно образование, обучителни семинари със студентите от ВУ, учители от общините около защитените територии и др.
- Сътрудничество с Министерството на образованието и неговите регионални структури за развитие на инициатива *Зелено училище* и други подобни форми
- Насърчаване на междуинституционални партньорства и партньорства между висшите училища и отговорните държавни институции за трансфер на ноу-хау, прилагане на добри практики и други въпроси от значение за развитието на екотуризма в страната.
- Подкрепа за местното участие в процеса на планиране за идентифициране на възможностите на местните хора по отношение на защитените територии,

опазването на биологичното разнообразие и културното наследство

- Приемане на стратегически подход за развитието на кълстери и мрежи за екотуризъм на регионално и местно ниво

V. Примери на устойчиви проекти за екотуризъм в България

1. Опазване на околната среда и екологично образование чрез зелен туризъм - демонстрационен проект в с. Балани, Габровска община

Хотелът *Балани* е превърнат в демонстрационен център за устойчив туризъм с минимално негативно въздействие върху околната среда, съчетал в себе си дългосрочна икономическа ефективност, природосъобразност и социална съвместимост. Демонстриране на енергийна ефективност, използване на

на слънчевата енергия за производство на топла вода, провеждане на екологично образование и предлагане на здравословна храна чрез създаване на интегрирани модели за *зелен* туризъм. Въвеждане на три технологии за използване на слънчевата енергия, а именно: производство на БГВ, фотоволтаника, пасивно използване на слънчевата енергия за отопление.

Организиран се разходки из местните гори по две еко пътеки. Едната от тях води до обект *Заслона* - място за пикник с барбекю и лагерен огън, с възможност за панорамно наблюдение с бинокли и телескоп на върховете в Балкана и игрище за пейнтбол. Другата еко пътека води до ЕМО *Етър*.

За любителите на културния туризъм сред забележителностите в региона са ЕМО *Етър*, Соколски Манастир, Дом на хумора и сатирата, Астрономическа обсерватория и планетариум, зоологическа градина, исторически музей, национален музей на образованието, Дечкова къща, връх *Шипка*, АИР *Боженци*, художествена галерия *Христо Цокев* и др.

2. Опазване на биоразнообразието и устойчиво местно развитие чрез екотуризм в района на Разлог, България

Проектът е фокусиран към дългосрочното опазване на два глобално значими вида от територията на Национален парк Рила, **глухаря (*Tetrao urogallus*)** и **рилската иглика (*Primula deorum*)**, чрез развитие на екотуризм и образование за околна среда. Преките ползи от

реализирането на проекта са в създаването на посетителски център в сградата на Държавно Лесничейство Разлог с две експозиции, за глухаря и рилската иглика и на информационен пункт със сувенирен магазин в двора на Възрожденската църква в центъра на с. Добърско. Обучени са 26 водачи, интерпретатори и лектори по проекта. 17 домакинства са запознати с основните изисквания за предоставяне на туристически услуги. По проекта са разработени 2 маршрута, които са представени на 120

представители на български медии, туристически фирми, партньори и свързани институции, по време на официалното им откриване. Популяризирането на дестинацията и туристическите услуги и атракции са направени в отпечатаните 5 вида по 2.000 бр. пощенски картички, по 500 календара с глухар и рилска иглика, 2.000 броя карти на маршрутите, 2.400 бр. тениски, 2.000 броя туристически каталози

и 2.000 броя образователни пакети. Пилотният модел на устойчив туризъм в Добърско е отразен в над 40 публикации/излъчвания, в местни, регионални и национални медии. Огромният интерес е предизвикан от факта, че устойчивите форми на туризма все още са много нови за България, а успешните примери са малко и недостатъчно популяризирани. В рамките на проекта са изпратени каталози и оферти до общо 500 български туроператори и агенции, до туристически информационни центрове и туристически организации от страната (вкл. мрежата на БТС), до офиси на международни програми, банки, големи хотелски комплекси. В изпълнението на проекта са привлечени 65 местни жители. Устойчивостта на проекта е гарантирана от обстоятелството, че екотуризмът в село Добърско започна да се самофинансира и да носи приходи. Приходите от предлагането на подслон и храна в къщите за гости, както и от различни фолклорни атракции са увеличени, благодарение на проекта, със 100% до 32.850 щатски долара. Нарастващият интерес от страна на медии и туристически фирми към Добърско и Разлог като дестинация, в резултат на проекта, е необходимото доказателство за успеха този проект.

3. Опазване на биоразнообразието в Родопите чрез развитие на възможности за велосипеден туризъм

Проектът е фокусиран към дългосрочното опазване на два глобално значими вида от територията на Национален парк (НП) *Рила*, **глухаря** (*Tetrao urogallus*) и **рилската иглика** (*Primula deorum*), чрез развитие на екотуризъм и образование за околна среда. Преките ползи от реализирането на проекта са в създаването на посетителски център в сградата на

Държавно Лесничейство „Разлог“ с две експозиции, за глухаря и рилската иглика и на информационен пункт със сувенирен магазин в двора на Възрожденската църква в центъра на с. Добърско. Обучени са 26 водачи, интерпретатори и лектори по проекта. 17 домакинства се запознаха с основните изисквания за предоставяне на туристически услуги. По проекта са разработени 2 маршрута, които са представени на 120

представители на български медии, туристически фирми, партньори и свързани институции, по време на официалното им откриване. Популяризирането на дестинацията и туристическите услуги и атракции са направени в отпечатаните 5 вида по 2000 бр. пощенски картички, по 500 календара с глухар и рилска иглика, 2000 броя карти на маршрутите, 2400 бр. тениски, 2000 броя туристически каталози и 2000 броя образователни пакети. Пилотният модел на устойчив туризъм в Добърско е отразен в над 40 публикации/излъчвания, в местни, регионални и национални медии. Огромният интерес е предизвикан от факта, че устойчивите форми на туризма все още са много нови за България, а успешните примери са малко и недостатъчно популяризирани. В рамките на проекта

са изпратени каталози и оферти до общо 500 български туроператори и агенции, до туристически информационни центрове и туристически организации от страната (вкл. мрежата на БТС); до офиси на международни програми, банки, големи хотелски комплекси. В изпълнението на проекта са привлечени 65 местни жители. Устойчивостта на проекта е гарантирана от обстоятелството, че екотуризмът в село Добърско започна да се самофинансира и да носи приходи. Приходите от предлагането на подслон и храна в къщите за гости, както и от различни фолклорни атракции са увеличени, благодарение на проекта, със 100% до 32850 щатски долара. Нарастващият интерес от страна на медии и туристически фирми към Добърско и Разлог като дестинация, в резултат на проекта, е необходимото доказателство за успеха този проект.

4. Опазване и увеличение на популацията на кафявата мечка (*Ursus arctos*) в района на дейност на СЛР ЛРД Девин, чрез създаване на екотуристически продукт

Мечката е биологично значим вид от световен мащаб, но за съжаление данните показват, че като цяло мечката на територията на България е застрашена от изчезване и нейният най-голям враг е човекът. Въпреки строгия режим на вида, в региона на Област Смолян продължават да се регистрират потвърдени случаи на убиване на мечки с най-различна цел. Предимно това са браконieri, засегнати собственици на домашни животни и пчелни кошери, от местните ловци по време на лов на друг дивеч, често срещано е и обявяването на мечката за стръвница, с цел да бъде получено разрешение за нейният отстрел и др. Единственият ефективен начин за опазване на природата и биоразнообразието на местно ниво е чрез включването на широк кръг хора и заинтересовани институции в устойчиво и дългосрочно партньорство. Опазването на застрашени видове е постижимо само ако местните хора ги познават, ценят и пазят, като имат и икономически интерес от тяхното съхранение. Към настоящия момент по данни от пролетното преброяване, извършено съвместно с РИОСВ в района на дейност на СЛР ЛРД Девин има 10 бр. мечки. Целта на този проект е запазването на мечката популация в региона, чрез превръщането на вида в основна екотуристическа атракция за региона. Това ще бъде постигнато чрез създаване на няколко вида екотуристически продукти, насочени към различни потенциални посетители. Според настоящото законодателство на Р. България, мечката (*Ursus arctos*) е включена в Приложение №2 и Приложение №3 на Закона за биологичното разнообразие (ЗБР, ДВ. Бр.88 от 4 Ноември 2005 г.). Мечката е включена като приоритетен вид в Приложение №2, към чл. 6 (означена със знак "*"), което според ЗБР изисква приоритетно опазване на местообитанията на вида и обявяването им като Защитени зони в Националната екологична мрежа. Видът е включен в Червената книга на Р. България в категорията *застрашен*. По международно законодателство Кафявата мечка е включена в Приложение 2 на Европейската директива за опазване на местообитанията (Директива 92/43), която изисква строга защита на вида и обявяването на територии със специален режим на защита (мрежата Natura 2000), а също и в Приложение 4 - растителни и животински видове от интерес за общността, които изискват строга защита. Видът е включен в Приложение II на Бернската конвенция, ратифицирана от България и валидна от 01.05.1991 г., ратифицирана на 25.01.1991 г., в сила за България от 01.05.1991 г., обн. ДВ бр.

23/10.03.1995 г. Видът е включен в конвенцията по международната търговия със застрашени видове от дивата флора и фауна (CITES). Целеви групи на проекта са посетители на еко пътеката, местни хора, специализирани водачи за екопътеката.

Обща цел и очаквани въздействия

Опазване на популацията на кафявата мечка (*Ursus arctos*) и нейните местообитания в района на дейност на СЛР ЛРД Девин, чрез развиване на екотуризма в региона. Създаване на условия за установяване популацията на кафявата мечка при участие в мониторинга, залегнал в плана за действие за кафявата мечка в България. Създадените екотуристически продукти от една страна ще увеличат познанията на посетителите на екопътеката за този ценен биологичен вид, а от друга страна ще допринесат за развитието на туризма в района и ще генерират допълнителни доходи за местното население (водачи, хотелиери и ресторантьори), с което ще създаде

допълнителна мотивировка на местните хора да опазват мечката популация. Специализираните обучения за потенциални водачи по еко пътеката ще повишат познанията за кафявата мечка на малка група от младежи, а създадените работни места ще допринесат за намаляване на безработицата.

Конкретни цели и очаквани резултати

Опазването на кафявата мечка ще бъде насочена основно в следните направления:

- провеждане на превантивна дейност за прекратяване на незаконния лов на мечки по време на лов на други видове, както и залаганията на примки, капани и др.
- създаване на екопътека и екотуристически продукти за кафявата мечка
- интензивно подхранване и обогатяване на естествена хранителна база чрез засаждане на горскоплодни на определени места
- привличане на повечето мечки в райони и защитени територии, в които е забранено ловуването, както и всякакви други човешки дейности, с цел избягване на бъдещи стълкновения между животните и човека
- информационна кампания сред местните земеделски производители за различни начини за предпазване на тяхната продукция от потенциални набези на кафявата мечка.

Основни дейности

- Организиране и провеждане на проверки съвместно с НУГ, МВР и РИОСВ на ловни дружини за прекратяване на незаконния лов на кафявата мечка по време на лов на други видове
- Създаване на екотуристически продукт в региона за наблюдение на кафявата мечка
- Популяризиране на екопътеката и екотуристическите продукти сред потенциалните посетители
- Информационна кампания за разпространяване на информация сред заинтересованите страни за различни начини за предпазване на селскостопанските производители от набезите на кафявата мечка в региона, чрез изграждане на предпазни съоръжения за намаляване щетите над домашни животни и пчелните кошери. Партньор в тази дейност ще бъде РИОСВ, гр. Смолян
- Засаждане на горскоплодни фиданки и храсти в региона на екопътеката и укритията, с цел обогатяване на хранителната база на мечките. Провеждане на съвместни проучвания с РИОСВ гр. Смолян на екскременти, козина и други на мечките в региона
- Създаване на местен фонд за опазване на кафявата мечка и поддръжка на еко пътеката, представляващ процент от крайната цена на екотуристическите продукти.

5. Еко селище Азаря

Далеч от бетонните паралелепипеди и фарадееви структури от метал и стъкло, които ни обкръжават отвсякъде в градското ни ежедневие, селището обръща поглед назад към природата.

Екокъщите са изцяло от дърво. Можете да се потопите в усещането за топлина и уют, създавано от дървесината, която е основния строителен материал. С помощта на мекотата на формите му и чистотата на линиите е създадена атмосфера на едно способстващо за по-леко общуване място - за общуване със себе си, с близките, с природата.

Екологично е не самото местоположение на *Азаря* - в сърцето на Троянски балкан, в с. Горно Трапе – далеч от градски и индустриален шум. *Екос* на древногръцки означава разглеждане нещата в тяхната цялост. И така следва да се разглеждат екокъщите. Екокъщите са екологични, защото в тях създаваме една хармонична и здрава среда за хората, които ги обитават.

- Специално са избрани формата и вида на конструкцията. Пирамидалните конструкции имат доказан многостранен ефект върху човешкото здраве.
- избрани са екологични материали, които са най-близко до природата.
- Една къща е екологична, когато хората, които я обитават се чувстват добре, а от преки наблюдения върху хората, които посещават селището и споделеното от тях, е че те се чувстват в тях прекрасно.
- Има пречиствателно съоръжение, което пречиства отпадните води от селището, като пречистената вода се използва за поливане.
- Създадена е зеленчукова градина, предлагаща на посетителите натурални биопродукти, отглеждани по щадящи околната среда методи.
- В селището се използват екологични почистващи препарати на билкова основа без токсични химикали.
- Предлагат се възможности за екотуризм по маршрут от Азаря до местността Тодорова могила, от където се разкрива прекрасна гледка към Беклемето до връх Марагидик.

6. Еко селище Омая, област Благоевград

Комплексът предлага интересни планински маршрути, риболов, разходка с лодка и каране на колело.

В случай, че желаете да видите и почувствате нещо наистина ново като емоция и начин за почивка, с. Гайтаниново е мястото, което непременно трябва да посетите.

Разположено на 500 дка, екоселището *Омая* предлага един нов и нестандартен подход при изграждането на места за отдых и контакт с природата.

Наистина е учудващо, как всеки един дребен детайл е в пълна хармония с естествения терен на местността, като всичко е изградено от естествени материали - камък глина и

дърво. На пръв поглед прости неща като пейки, столчета и осветителни тела правят впечатление с уелото съчетание на удобство, простота и същевременно лукс.

Камъните с форми на приказни герои и чудовища са съчетани със съвременен басейн, заобиколен от удобни шезлонги и модерен бар, които едва ли очаквате да видите в район, който доскоро е бил обрасъл и непроходим. В момента селището е като излязло от приказките. Някои от камъните форми изглеждат неестествено, като същевременно са в пълна хармония със заобикалящата ги гора.

Приказната картина се допълва от няколко водоема, в които всеки (дори и неспециалист) може да усети тръпката от улавянето на щука, сом или пъстърва. Разходките край езерата са истинско удоволствие, а природният пейзаж е толкова красив, че изглежда неестествен - като излязъл от картина.

Комплексът предлага много интересни планински маршрути, разходки с лодка и каране на колело в планински условия.

Къщичките за гости, изглеждащи отвън като землянки, са наистина уникални. Всяка една от тях предлага луксозната обстановка, необходима за пълноценната почивка на решилите да отмарят сред природата. Интериорите са интересна комбинация от мебели,

напомнящи за обстановката на някогашните селски къщи, в която успешно са включени всички удобства, необходими на модерния човек.

Човекът, който стои зад всичко това е Михаил Маринов, който е амбициран да превърне селището в нещо наистина уникално, в съответствие със своите оригинални виждания за това как трябва да изглежда комплексът. Неговото внимание към всеки един детайл е нещото, направило това красиво място различно и незабравимо за всеки, който пожелае да го посети.

7. Еко селище Медвен, Община Котел

Комплексът е разположен непосредствено до село Медвен, по пътя за едноименния водопад и предлага на своите гости всички удобства, уют и спокойствие, необходими за пълноценна почивка и отмора, далеч от стреса и напрежението на съвременния живот.

Вилите са 7 на брой, състоящи се от 2 самостоятелни стаи и се намират в общ двор на площ от 6,5 дка.

Всяка от стаите има самостоятелен санитарен възел, 2 легла, с възможност за допълнителни (включително детски кошарки), кабелна телевизия, интернет.

Гледката, която се открива от терасите им, би ви накарала с часове да се наслаждавате на заобикалящата Ви природа.

Комплексът разполага със собствен ресторант, паркинг, детска площадка, басейн, както и с планински водач.

Гостите се радват на топло и гостоприемно посрещане, изключителна чистота, чудесна подредба и атмосфера, изпълнена с настроение.

8. Приключенско еко селище Иглика, Област Кюстендил

По инициатива на Алпийския клуб *Руен* при Туристическо дружество *Осогово* гр. Кюстендил и техни съмишленици през юли - август 2011 г. се организира приключенско еко селище *Иглика*. Участваха деца от 12 до 17 години и техните родители, за да получат временно гражданство и да станат жители, гости или само посетители екоградчето.

само посетители екоградчето.

Основната цел на приключенско еко селище *Иглика* е обучение в спортни и туристически практики, съчетано с развиване на екологично съзнание и на умения за опазване на околната среда.

По време на престоя си, участниците придобиват умения за изграждане и пребиваване в палатков лагер. Ще вземат уроци по спортно катерене на специално подготвена за целта катерачна стена. Организаторите предлагат занимания по спортно ориентиране, планинско колоездене, пешеходен туризъм, парапланеризъм, опазване на околната среда и други.

Приключенско еко селище *Иглика* разполага с еко тоалетна и баня.

9. Еко туризъм (събор) в с. Желен

В околностите на с. Желен (близо до Своге), се провежда събор, посветен на актуални теми: екоземеделие и опазване на околната среда, природна медицина и профилактика, по-адекватни форми на образование, възпитание и взаимоотношения, социална и икономическа взаимопомощ и различни видове изкуство.

Основни инициатори са сдружение *Тринога* и *М.И.Р.*, като налице е и подкрепа от страна на местното кметство и на няколко софийски и други фирми с отношение към споменатите теми. Ще участват екоактивисти, хора на изкуството и науката и други, от цялата страна и от чужбина. Гостите могат да отседнат по къщите из селото, които са на около половин час път от м. *Черни камик* - мястото на събитията (отново следвайте маркировката от центъра на селото). Основните акценти на съборите са: екология и екоземеделие, природосъобразен живот, хуманистична психология, педагогика и изкуство.

Мероприятието протича при изричното условие всеки присъстващ да уважава спокойната и творческа атмосфера на събитието. Проявите на агресия и неадекватност не се толерират. Всеки поема отговорност за себе си, а лица под 18 г. не се допускат без придружител. Организирант се и кръжоци, лекции или практически занятия по: екоземеделие, природна медицина - практическо опознаване на билки, разнообразни методи за развитие и релаксация на тялото и ума, опознавателни излети и работа сред природата.

Това проучване е направено от екип на АРИП Стара Загора в рамките на проект ECREIN+, изпълняван с финансовата подкрепа на ЕФРР и програма INTERREG IVC от международен консорциум, в който Търговско-промишлена палата Стара Загора е партньор.